

PETRA SVOBODOVÁ

RODINA TEXTILNÍCH PODNIKATELŮ PERUTZŮ A NOVÉ VYUŽITÍ FUNKCIONALISTICKÉ VILY V PRAŽSKÝCH DEJVICÍCH

Abstract

“My veranda is the most beautiful room in my villa”: Frantisek Leo Perutz’s family home in Prague’s Dejvice

In 2019, the Museum of Roma Culture took over the management of a family house on Velvarská Street in Prague’s quarter called Dejvice, which was designed by the Prague architects Viktor Fürth and Ernst Muhlstein in the late 1930s for textile entrepreneur Franz Leo Perutz of Jewish origin. The functionalist villa with romantic elements has not been permanently inhabited in recent years, but has often served as film sets. From 2024, the newest branch of the museum – the Roma and Sinti Centre in Prague – will work in the reconstructed villa. The aim of this contribution is to present the family villa of F. L. Perutz in the context of the work of its designers and the business background of the investor’s family, and certainly its future use for the needs of the museum, i.e. the villa as a house-museum.

Keywords: Prague, villa, Functionalism, František Leo Perutz (owner), Viktor Fürth (architect), house museum, Center for the Roma and Sinti on Prague

„Moje veranda jest nejpěknější místností v mé vile”: rodinný dům Františka Lea Perutze v pražských Dejvicích

Muzeum romské kultury převzalo v roce 2019 do správy rodinný dům na ul. Velvarská v pražských Dejvicích, kterou pro textilního podnikatele židovského původu Františka Lea Perutze vyprojektovala na sklonku 30. let 20. století dvojice pražských architektů Viktor Fürth a Ernst Muhlstein. Funkcionalistická vila s romantizujícími prvky nebyla v posledních letech trvale obývaná, ale často sloužila jako filmové kulisy. V rekonstruované vile bude od roku 2024 působit nejnovější pobočka muzea – Centrum Romů a Sintů v Praze. Cílem příspěvku je představení rodinné vily F. L. Perutze v kontextu tvorby jeho projektantů a podnikatelského zázemí rodiny investora a samozřejmě její budoucí využití pro potřeby muzea, tedy vily jako house-musea.

Klíčová slova: Praha, vila, funkcionalismus, František Leo Perutz (vlastník), Viktor Fürth (architekt), house museum, Centrum Romů a Sintů v Praze,

Cílem příspěvku je představení rodinné vily Františka Lea Perutze v kontextu tvorby jeho projektantů a zázemí rodiny investora a samozřejmě její budoucí využití pro potřeby Muzea romské kultury, tedy vily jako house-musea.

Perutzova vila na Velvarské se nachází na území dnešní Prahy 6. Jedná se o lokalitu s bohatou historií, o které se od začátku 20. století uvažovalo jako o prostoru vhodném pro bytovou zástavbu, protože z hlediska polohy se jednalo o nejzdravější část Prahy. Podstatnou roli sehrála soutěž na úpravu Letenské pláně a okolí z roku 1920 vypsaná nově zřízenou Státní regulační komisí.¹ Již tehdy urbanistická koncepce vycházela z principu kombinace kompaktní blokované zástavby s činžovními domy a rozvolněné zástavby vilových čtvrtí inspirovaných tradic zahradních měst. Zatímco výstavba na Letné realizována nebyla, zástavba Dejvic a Bubence proběhla podle mimo soutěž zpracovaného regulačního plánu profesora Českého vysokého učení technického Antonína Engela (1879–1958).²

Prahu 6 můžeme vnímat jako rezidenční lokalitu s mnoha pozoruhodnými rodinnými domy od slavných architektů v Bubenči, na Babě, Na Ostrohu, Nad Paťankou či v Ořechovce.³ Ikonicou stavbu představuje Müllerova vila ve Střešovicích od architekta Adolfa Loose.⁴ V Bubenči a Dejvicích v meziválečné éře působil architektonický ateliér Muhlstein & Fürth, který zde vyprojektoval více než dvacet novostaveb rodinných domů.

Následující řádky budou věnovány této poměrně produktivní dvojici architektů, kteří jsou mj. autory vily F. L. Perutze. Ernst Muhlstein (11. 6. 1893, Praha – 4. 7. 1968, Melbourne, Austrálie) byl německy mluvící architekt židovského původu (**obr. 1**), který před II. světovou válkou emigroval nejprve do Velké Británie a posléze do Austrálie, kde si změnil jméno na Ernst Edward Milston.⁵

³ Srovnej např. Lenka POPELOVÁ – Petr ULRICH (ed.), *Slavné stavby Prahy 6*, Praha 2009; Dita DVORÁKOVÁ – Petr KRAJCI – Radomíra SEDLÁKOVÁ (ed.), *Slavné pražské vily: sto a jeden dům s příběhem*, Praha 2012.

⁴ K Müllerově vile např. Karel KSANDR – Václav GIRSA – Petr ULRICH, *Müllerova vila: [Adolf Loos & Karel Lhota]*, Praha 2000.

⁵ Zdeněk LUKEŠ, *Splátka dluhu: Praha a její německy hovořící architekti 1900–1938*, Praha 2002; Týž, *Splátka dluhu III. Pražští architekti Ernst Muhlstein a Victor Fürth*, in: *Dějiny a současnost 5/2004*, 2004, s. 38 a n.; Lenka KERDOVÁ, *Malý Berlín ve Velké Praze: pražská meziválečná architektura německy mluvících architektů = Klein-Berlin in Groß-Prag: die Prager Architektur deutschsprachiger Architekten in der Zwischenkriegszeit* / [Řevnice] : Arbor vitae societas 2022.

¹ Zákon č. 88/1920 Sb., o zřízení Státní regulační komise pro hlavní město Prahu a okolí. O soutěži referoval např. dobový tisk: Styl VII, 1921–1922, s. 33–34 (*Výtah ze zápisu jednání Státní regulační komise jako poroty k posouzení soutěžních prací na úpravu a zastavění Pláně letenské a okolí*).

² K tomu např. Antonín Engel 1879–1958: architekt, urbanista, pedagog, katalog výstavy, Praha 1999.

1) Portrét Ernsta Mühlsteina, repro foto: Věra Malečková – Dana Novotná – Paula Zaviska – Paul Zavisky, Architekt ing. Ernst Mühlstein a architekt ing. Victor Fürth, Praha 2016 (nepaginováno).

Rodina E. Mühlsteina – otec Ludwig a matka Emílie – přišla do Prahy z Podbořanského Rohozce (dnes okr. Louny v Ústeckém kraji). E. Mühlstein studoval v letech 1910–1916 na Deutsche Technische Hochschule v Praze a poté strávil ještě dva roky na pražské Akademii výtvarných umění v ateliéru zakladatele české moderny prof. Jana Kotěry (1871–1923).⁶ Na pražské německé technice působil od roku 1915 jako asistent na místě uvolněném Paulem A. Kopetzky, který byl povolán na frontu. V letech 1923–1939 pracoval ve společném ateliéru s Victorem Fürthem. V roce 1926 navštívil v doprovodu svého přítele architekta Adolfa Loose (1870–1933) Paříž a pravděpodobně zde spolupracoval na projektu domu surrealistického básníka Tristana Tzary na Montmartru.⁷ Celý svůj život se pohyboval mezi českým a německým prostředím, o čemž svědčí mj. i jeho odborné příspěvky publikované v prestižních časopisech *Stavitel*, *Stavební rádce*, *Stavba*, *Byt a umění*, *Moderne Bauformen*, *Forum* nebo *Tchéco-Verre*.

Victor Fürth (16. 2. 1893, Horažďovice – 23. 8. 1984, Oxford, Ohio, USA) byl německy mluvící architekt židovského původu (**obr. 2**), který před II. světovou válkou emigroval nejprve

⁶ Nejnověji např. Miroslav ZELINSKÝ, *Fenomén Jan Kotěra*, Praha 2021; Ladislav ZIKMUND-LENDER – Helena ČAPKOVÁ, *Mýtus architekta: Jan Kotěra 150*, Praha 2021.

⁷ Věra MALEČKOVÁ – Dana NOVOTNÁ – Paula ZAVISKA – Paul ZAVISKY, *Architekt Ing. Ernst Mühlstein a architekt ing. Victor Fürth*, Praha 2016 (nepaginováno).

2) Portrét Victora Fürtha, repro foto: Věra Malečková – Dana Novotná – Paula Zaviska – Paul Zavisky, Architekt ing. Ernst Mühlstein a architekt ing. Victor Fürth, Praha 2016 (nepaginováno).

do Velké Británie a poté do Spojených států amerických.⁸ Victorův otec Rudolf se s manželkou Johannou a čtyřmi dětmi přestěhoval v roce 1906 z Horažďovic do Prahy. Byl spoluvlastníkem továrny na výrobu papíru a lepenky. Victor vystudoval německou reálku v Mikulandské ulici a v roce 1910 nastoupil na pražskou německou techniku – studium však přerušil v roce 1914, kdy dobrovolně narukoval na frontu. Techniku dostudoval v roce 1920 a od roku 1923 působil ve společném ateliéru se svým spolužákem E. Mühlsteinem. V. Fürth se oženil v roce 1929 s Marthou Marií Steinovou (1908–1997). V. Fürth s manželkou Marthou a synem Martinem (1930–1993) emigroval v roce 1939 do Velké Británie a ze širší rodiny přežil II. světovou válku jako jediný.⁹

Společný ateliér Mühlstein & Fürth fungoval v letech 1923–1939.¹⁰ Pražská kancelář sídlila v Legerově ul. 76 na

⁸ Z. LUKEŠ, *Splátka dluhu*; L. KERDOVÁ, *Pražská meziválečná architektura*, s. 51–53; Roman VANEK, *Dva zapomenutí architekti židovského původu z prvorepublikového období (Victor Fürth, Ernst Mühlstein)* [online]. Stará Huť: Památník Karla Čapka ve Staré Huti u Dobříše 2012 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://www.capek-karel-pamatnik.cz/mgr-roman-vanek-dva-zapomenuti-architekti-zydovskeho-puvodu-z-prvorepublikoveho-obdobi-victor-furth-ernst-muhlstein/d-14314>.

⁹ V. MALEČKOVÁ, *Architekt Ing. Ernst Mühlstein*, nepagin.

¹⁰ K propagaci jejich společného díla sloužil i katalog, který vydali na počátku 30. let. Viz *Neues Bauen u. Wohnen Architekten E. Mühlstein – V. Fürth*, Wien – Berlin 1932.

3) Vila Karla Kresse v ul. Českomalínská 519/41, Bubeneč.
Foto: Jan Mihaliček, 2022, sbírka Muzea romské kultury.

Královských Vinohradech v Praze a byla velmi úspěšná, architekti pracovali pro jednotlivce i firmy, účastnili se prestižních soutěží, např. na palác Fénix na Václavském náměstí či budovu Eskomptní banky na Náměstí republiky v Praze (společně s českým architektem Kamilem Roškotem, se kterým se znali již z doby studií). Dvojici architektů si často najímali investoři z řad pražské německo-židovské střední vrstvy (podnikatelé, obchodníci, finančníci, lékaři či politici). Setkáváme se zde s jevem, podobně jako v meziválečném Brně, kdy si stavebník německo-židovského původu najme architekta ze stejného kulturního, resp. jazykového prostředí.¹¹ Ateliér se věnoval přestavbám rodinných domů v Praze, zejména na území Bubenče. Pro příklad můžeme uvést adaptaci vily v Juarézové ul. čp. 425 pro JUDr. Františka Smolku nebo přestavbu dvojvily MUDr. Löwita v Goethově ul. čp. 439 pro nového majitele Rudolfa Jutkowitze. V letech 1923–1925 navrhla dvojice architektů vilu pro ředitele Banky pro obchod a průmysl Karla Kresse v Českomalínské ul. čp. 519 ve stylu inspirovaném německým expresionismem s motivem konkávně projatých ploch na fasádách (**obr. 3**). V letech 1928–1929 autoři projektovali reprezentativní sídlo na zakázku podnikatele Gustava Bartha

¹¹ Srovnej např. Iveta ČERNÁ – Lucie VALDHANSOVÁ, *Brněnské vilové kvarteto*, Brno 2015.

4) Vila Gustava Bartha v ul. Rooseveltově 831/14, Bubeneč.
Foto: Jan Mihaliček, 2022, sbírka Muzea romské kultury.

v Rooseveltově ul. čp. 831 (**obr. 4**). Vila je postavena na čtvercovém půdorysu, ve středu dispozice je vložena schodišťová hala s falešným trámovým stropem, do ulice se vila otvírá zinní zahradou a do zahrady obývacím pokojem s terasou.¹²

K jejich nejvýznamnějším realizacím patřila vila Schück v pražské Tróji (Nad Kazankou čp. 222) provedená v progresivním funkcionalistickém stylu z let 1928–1929. Investorem byl velkoobchodník a průmyslník Alexander Schück (1871–1936), ředitel pekárenského impéria firmy Odkolek.¹³ Jeho syn Arnold, obchodník, podnikatel a znalec umění, se oženil s česko-rakouskou sochařkou Mary Duras (1898–1982). Ta vytvořila pro vilu Schück monumentální pískovcovou plastiku Eva.¹⁴ Projektem vily Schück se Mühlstein & Fürth zařadili do

¹² Petr ULRICH et al., *Slavné vily Prahy 6 – Bubeneč*. Praha 2017.

¹³ A. Schück běžně spolupracoval s respektovanými osobnostmi z řad architektů, protože na projekt výstavby mlýna a pekárny a. s. Odkolek v Praze-Vysočanech si najal Huberta Gessnera (1871–1943), jednoho z žáků Otto Wagnera. Viz Markus KRISTAN, *Hubert Gessner: Stavby pro průmysl*, in: Lukáš Beran (ed.), *Industriální architektura: tvůrci a plány / Industrial Architecture: Designers and Plans*, Praha 2021, s. 64–85.

¹⁴ Plastika Evy stojí v současnosti v parku Státního zámku v Hradci nad Moravicí. K osudům M. Duras např. Zdenka ČEPELÁKOVÁ – Anna HABÁNOVÁ (ed.), *Mladí lvi v kleci: umělecké skupiny německy hovořících výtvarníků z Čech, Moravy a Slezska v meziválečném období*, Řevnice 2013; Anna HABÁNOVÁ – Ivo HABÁN (ed.), *Ztracená generace?: německo-*

5) Vila Schück v ul. Nad Kazankou 222/39, Trója. Foto: Jan Mihaliček, 2022, sbírka Muzea romské kultury.

blízkosti umělců působících ve spolku Prager Secession, který otec a syn Schückové finančně podporovali a M. Duras byla jeho členkou. Po II. světové válce ve vile sídlili komunističtí pohlaváři, nejprve Viliam Široký a posléze Gustáv Husák. Dnes se v budově nachází velvyslanectví Korejské republiky (**obr. 5**).

Ve 30. letech vytvořila dvojice architektů řadu zajímavých vil mimo Prahu, konkrétně v Náchodě (vila Löwenbach), v České Kamenici (vila Franze Nožičky), Hronově (vila Bermann), v Malé Skalici (vila Bondy) či Ústí nad Labem (**obr. 6**).¹⁵ Jednou z prestižních zakázek byla bezesporu také knihovna do rezidence prezidenta Edvarda Beneše a jeho manželky Hany v Sezimově Ústí.¹⁶ Autoři se však neomezovali pouze na objednávky pro dobovou společenskou elitu – do jejich portfolia patří i funkcionalistický obchodní dům Te-Ta/Teweles-Taussig

čestí výtvarní umělci 1. poloviny 20. století mezi Prahou, Vídní, Mnichovem a Drážďany = Eine verlorene Generation? : Deutschböhmsche bildende Künstler der 1. Hälfte des 20. Jahrhunderts zwischen Prag, Wien, München und Dresden, Liberec 2013; Ivo HABÁN, *Mary Duras*, Řevnice 2014; Anna HABÁNOVÁ – Ivo HABÁN, *Na cestách: impulzy zahraničních kulturních prostředí v tvorbě německy hovořících umělců a umělkyní z Čech, Moravy a Slezska = Auf Reisen: internationale Kulturimpulse im Schaffen deutschsprachiger Künstler und Künstlerinnen aus Böhmen, Mähren und Schlesien*, Liberec 2015.

¹⁵ Gerardo BROWN-MANRIQUE, *Three Houses in Northeastern Bohemia by Fürth und Mühlstein*, Umění 1/2005, 2005, s. 41 an. Vilu ředitele Spolku pro chemickou a hutní výrobu v Ústí n. L. navrhla firma Lossow & Kühne, ateliér Mühlstein & Fürth projektoval ve zmíněném období částečnou přestavbu objektu.

¹⁶ Tento údaj je uveden V. MALEČKOVÁ, *Architekt Ing. Ernst Mühlstein*, nepagin., ovšem bez odkazu na jakýkoli zdroj. V literatuře relevantní k tématu nebylo zatím možno ověřit, srovnej např. Michal KOLÁŘ, *Edvard Beneš v Sezimově Ústí: vila, zahrada, domov*, Praha 2004.

v Jungmannově ul. na Novém Městě¹⁷, nájemní a obchodní domy v Holešovicích a na Smíchově a domy sociálního bydlení v Dejvicích, Libni a na Žižkově. Zajímavým úkolem a zároveň skvělou reklamou se stala realizace administrativního domu s garážemi pro firmu Ford v pražském Karlíně mezi lety 1928–1930, kde si mohla movitá klientela koupit luxusní automobil značky Lincoln.¹⁸

Poslední zakázkou V. Fürtha před emigrací byl návrh kluboven na golfovém hřišti v Klánovicích, kterou získal na doporučení čestného předsedy Golfového klubu Praha Jana Masaryka. V. Fürth emigroval v roce 1939 do Velké Británie, kde zůstal 10 let. Stal se členem Královského institutu britských architektů a přispěl k poválečné obnově Londýna. V roce 1949 přijal nabídku na místo hostujícího profesora architektury na Miami University ve městě Oxford ve státě Ohio v USA. Zde působil dalších téměř 30 let. Jindřich Vybíral k jeho americkému působení uvádí: „Na studenty přenášel Fürth své nadšení a pracovní vervu, podle slov pamětníka díky jeho přítomnosti byla lepší architektura i život.“¹⁹ Zemřel 23. srpna 1984, pohřben je na hřbitově v Oxfordu. E. Mühlstein zamířil také nejprve do Anglie, ale jeho cílem se stala Austrálie. Podle jeho návrhu byl upraven v letech 1949–1951 Památník II. světové války – Svatyně vzpomínek v Melbourne. V Melbourne navrhl

¹⁷ Růžena BAŤKOVÁ, *Umělecké památky Prahy. Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha 1)*, díl 2., Praha 1998, s. 425–426.

¹⁸ V. MALEČKOVÁ, *Architekt Ing. Erns Mühlstein*, nepagin.

¹⁹ Jindřich VYBÍRAL, *Osudy pražského architekta Victora Fürtha* [online]. Dějiny a současnost 1/2005, 2005 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2005/1/osudy-prazskeho-architekta-victora-furtha/>.

6) Vila ředitele, Na Vyhliďce 1952/13, Ústí nad Labem, Foto: Petra Svobodová, 2023, sbírka Muzea romské kultury. Vila, která je v soukromém vlastnictví, v současnosti prochází zásadní, a zdá se, že poměrně necitlivou přestavbou.

také několik rodinných domů pro evropské imigranty včetně domu módního návrháře Luise Kahana. Společně s Donem H. Fultonem je autorem vzorového města Mary Kathleen pro horníky z uranového dolu ve státě Queensland. Mühlstein/Milston se v Austrálii oženil s Gwendou (1913–2003), odborníci na historii Asie. Zemřel 4. července 1968 v Melbourne.²⁰

Investorem vily na Velvarské byl textilní podnikatel židovského původu František Leo Perutz. Jeho rodina patřila k významným představitelům židovské komunity ve středočeském Rakovníku. Jedním z prvních známých příslušníků rodiny byl Enoch Perutz, který přispěl v 60. letech 18. století k vybudování nové židovské školy a synagogy. Michael, další člen rodiny, založil ve městě ve druhé polovině 19. století likérku a jeho potomci ji rozšířili o octárnu, výrobu kompotů a ovocných šťáv.

Bratři Sigmund (1837–1881) a Leopold (1839–1890), synové Josefa Perutze, se v roce 1862 přestěhovali do Prahy a založili zde firmu Bratři Perutzové/Brüder Perutz. Nejprve se živili jako obchodníci – provozovali obchod v Celetné ulici, ale již v roce 1867 si otevřeli první tovární provoz na zpracování bavlny v Klimentěské ulici. V roce 1874 založili textilní továrnu v Libni. V 60. letech 19. století se oba bratři také oženili, a to se

²⁰ Zdeněk LUKES, *Před 120 lety se narodil Ernst Mühlstein*, Neviditelný pes [online]. Neviditelný pes, 8. 1. 2013, [cit. 2023-03-07]. Dostupné z https://neviditelnypes.lidovky.cz/architekt/architektura-pred-120-lety-se-narodil-ernst-muhlstein.A130106_225410_p_architekt_wag.

sestrami Winerovými: Sigmund s Matyldou a Leopold s Clarou. Sigmund se věnoval technologické stránce výroby a Leopold obchodu a účetnictví podniku. Druhou generaci této větve rodiny Perutzů představovali Fritz (1868–1918) a Richard (1869–1948) (synové Sigmunda) a jejich bratrance Robert (1868–1926) a Arthur (1874–1944) (synové Leopolda). Třetí generaci působící v období první československé republiky zastupují Fritzův syn Felix a Robertův syn Leo František.²¹

Rodinný podnik Bratři Perutzové zahrnoval přádelny bavlny a tkalcovny v Holešovicích, Libni, Varnsdorfu, Těchoníně, Červené Vodě, maďarské Pápe a švýcarském Curychu.

Bratři Perutzové založili svůj podnik roku 1862 v Praze-Holešovicích a od roku 1875 provozovali tkalcovnu v Libni. Holešovická továrna byla zbořena roku 1893 a výroba zcela přesunuta do Libně. Roku 1927 rozsáhlý šedový sál tkalcovny vyhořel a firma už výrobu plně neobnovila. Výrobní hala musela ustoupit výstavbě Libeňského mostu a její základy byly odkryty při archeologickém výzkumu v roce 2016.²² Do

²¹ Felix PERUTZ, *100 Jahre Brüder Perutz: 1862–1962*, Wien 1962.

²² Archiv hlavního města Prahy, Okresní správa politická Karlín, inv. č. 1259 a 1273; Jan VOBORIL, *Vlivní muži pražských předměstí: komunální elity v Karlíně a Libni v letech 1861–1914*, Praha 2017; Lukáš BERAN, *Bratři Perutzové, přádelna a tkalcovna bavlny. Industriální topografie* [online]. Industriální topografie [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <http://www.industrialnitopografie.cz/karta.php?zaznam=V010649>.

dnešních dob se dochoval komín tkalcovny, který je od ledna 2020 prohlášen za kulturní památku.²³

Největší závod měla firma Bratři Perutzové ve Varnsdorfu. Byl umístěn na hranici Horního a Dolního nábřeží říčky Mandavy (dnes Nymburská ulice 1321). Plány přádelny vytvořil významný projektant textílek ze švýcarského Rütli Carl Arnold Séquin-Bronner (1845–1899),²⁴ podobu fasád navrhl provádějící stavitel Lazar Kraus (1846–1929) z pražských Vinohrad v tehdy módním novobarokním stylu – i s alegorickými sochami nad vchodem. Budova byla postavena v letech 1895–1896 a v roce 1916 bylo dostavěno jednopatrové pravé křídlo. Roku 1939 byla továrna arizována konkurenční společností J. G. Haebler a roku 1946 znárodněna a začleněna do Sdružení bavlnářských závodů, později n. p. Velveta, který zde měl tkalcovnu.²⁵

V roce 1900 expandovali Perutzové do maďarské Pápy, kde vybudovali tkalcovnu. Na projektu jejího rozšíření (1908 a 1913) se podílel stavební inženýr a projektant průmyslových staveb s inovativními železobetonovými konstrukcemi Bruno Bauer (1880–1938).²⁶

Další závod nechali postavit ve dvou fázích v letech 1907 a 1909 v Těchtotíně na místě, kde stával původně mlýn na řece Tichá Orlice. Továrnu opět projektoval B. Bauer. Perutzové továrnu provozovali do vzniku protektorátu, kdy byla v roce 1939 arizována společností k. s. Braunstein & Co., kterou založil jejich někdejší ředitel v Libni. Textilní výroba pokračovala v Těchtotíně až do roku 1943, kdy byla zastavena a na místě zřízena autodílna na opravu vojenských aut firmy Kurt Weichel.²⁷

Poslední akvizicí firmy Bratři Perutzové se v roce 1925 stala tkalcovna bavlny Ferdinanda Schmieda v Červené Vodě. Projekt továrny dodala v roce 1906 vídeňská pobočka švýcarské kanceláře Séquin & Knobel, další velký sál přistavěla v roce

7) Portrét Lea Františka Perutzové. Foto: Národní archiv Praha, Policejní ředitelství v Praze, 1941–1950, signatura P 1263/1.

1928 firma Pittel & Brausewetter.²⁸ Továrnu v Červené Vodě roku 1939 také arizovala k. s. Braunstein & Co., po znárodnění se stala závodem 06 n. p. Perla.²⁹

Na samém začátku války se rodině podařilo převést finanční prostředky do USA. Felix Perutz k této situaci v knize o historii rodinné firmy uvádí následující: „V únoru 1939 se majitelé firmy naposledy potkali v Praze. Vídeň a Sudety byly obsazeny nacisty. Naše tamější majetky byly ztraceny. Rodina byla rozdělena. Každý musel hledat svoji vlastní cestu.“³⁰

Vilu na Velvarské ulici 1654/1 v Praze-Dejvicích si nechal postavit F. L. Perutz podle návrhu dvojice architektů E. Mühlsteina a V. Fürtha v letech 1936–1937.³¹ František Leo (**obr. 7**) se narodil 6. 6. 1901 manželům Robertovi (1868–1926) a Marii, rozené Hirschové (1875–1941?). Vystudoval Vysokou školu technickou a po studiích pracoval v rodinné firmě Bratři Perutzové. Podnikl řadu studijních cest nejen po Evropě, ale navštívil i USA. V roce 1931 se oženil s Olgou, rozenou Květoňovou (1906–?). Ta pracovala jako úřednice Zemské banky v Praze. Perutzovým se narodily dvě děti: Gertruda (1932) a Robert (1936). Manželé se na počátku války rozvedli a Leo František byl vzhledem ke svému židovskému původu transportován nejprve do Terezína v roce 1942, následně v roce 1944 do Osvětimi, kde

²³ Bratři Perutzové, tkalcovna. Tovární komíny [online]. Tovární komíny – databáze komínů [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <http://tovarnikominy.cz/kominy.773>.

²⁴ Michael HANÁK, Carl Arnold Séquin-Bronner: Prototypické inovace v průmyslovém stavebnictví, in: Lukáš BERAN (ed.), Industriální architektura: tvůrci a plány / Industrial Architecture: Designers and Plans, Praha 2021, s. 16–28.

²⁵ Současný vlastník – firma KWL, výrobce autokabelů, budovu rekonstruoval a částečně přestavěl. Blíže Lukáš BERAN, Průmyslové dědictví: [sborník příspěvků z mezinárodního bienále Industriální stopy] = Industrial heritage: [conference proceedings from the international biennial „Vestiges of Industry“, Praha 2008.

²⁶ Lukáš BERAN, Betonové klasicismy Bruno Bauera, Památková péče na Moravě / Monumentorum Moraviae Tutela XIV – Technické památky, Brno 2008, s. 11–22; Lukáš BERAN, Bruno Bauer a industriální architektura v českých zemích, Praha 2016.

²⁷ Po II. světové válce došlo k obnovení textilní výroby a závod zároveň přešel pod národní správu. Od 50. let 20. století byl těchtotínský závod součástí národního podniku (nejprve Utex, později Orban a naposledy Perla). V září 1993 n. p. Perla výrobu v Těchtotíně ukončil a provoz byl zastaven. V roce 1995 továrnu koupila německá firma Kumpers, která provedla kompletní rekonstrukci továrny a začala zde s výrobou bytového textilu. Blíže viz Historie obce Těchtotín – textilní továrna [online]. Obec Těchtotín [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: http://www.techonin.net/historie_obce_tovarna.htm.

²⁸ Srovnej např. Jana GERŠLOVÁ, Stavební podnikání napříč Evropou. Firma Pittel & Brausewetter v monarchii a mezi válkami, Olomouc 2017.

²⁹ Dnes se tu vyrábí plastové sanitární zboží. Blíže Vladislava VALCHÁROVÁ (ed.), Industriální topografie / Pardubický kraj, Praha 2012, s. 160.

³⁰ F. PERUTZ, 100 Jahre Brüder Perutz s. 31.

³¹ Srovnej Šárka KOUKALOVÁ, Perutzova vila čp. 1654/1 ve Velvarské ulici v Praze-Dejvicích. Stavebně-historický průzkum, Praha 2020.

8) Vila L. F. Perutz, Velvarská 1654/1, Dejvice. Foto: Petra Svobodová, 2022, sbírka Muzea romské kultury.

pravděpodobně v témže roce zahynul. Jeho matka Marie se pokusila vystěhovat do Anglie, ale byla transportována v roce 1941 do Lodže, jednoho z největších polských ghatt, kde byla zavražděna. Olga díky svému nežidovskému původu válku i s dětmi přežila a emigrovala z Československa po roce 1948 nejprve do Francie a v roce 1951 do USA.

Projekt vily na Velvarské ateliér Mühlstein & Fürth vypracoval v roce 1936 a již v dubnu následující roku byla stavba zkolaudována. Stavbu vily včetně oplocení provedla firma Ing. Rudolfa Winternitze. V roce 1942 přešlo vlastnické právo na Vystěhovalecký fond Čech a Moravy. V roce 1945 bylo obnoveno vlastnictví rodiny Perutzů, následně vila spadla roku 1961 pod národní správu. Od 60. let 20. století je budova uvedena v majetku Ústředního výboru Československého svazu mládeže, později Socialistického svazu mládeže v Praze. Podle výpovědi pamětníků byla vila příležitostně využívána komunistickým funkcionářem Miroslavem Zavadilem, předsedou ÚV ČSSM. Nastálo ve vile bydlel pouze správce se svou rodinou. Po roce 1989 spravoval vilu Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových a fungovala jako tzv. filmařská vila, ve které se točila řada českých, ale i zahraničních filmů a seriálů, např. úspěšná česká komedie Ženy v pokušení. Od roku 2019 je vila ve správě Muzea romské kultury.

Funkcionalistická vila s romantizujícími prvky postavená v tzv. „hollywoodském“ stylu pro movitého investora se

nachází v pohledově výrazné poloze ve svahu, na nároží ulice Velvarské. Patrová vila obdélného půdorysu stojí uprostřed zahrady se vzrostlými stromy, ohrazená originálním oplocením s podezdívkou z opracovaných žulových kvádrů. Vilu charakterizuje sokl z opracovaných kamenných kvádrů a strohé fasády ve škrábané omítce, tzv. březové kůře. Valbová střecha, krytá bobrovkami, zaujme výrazným přesahem a nízkým sklonem. V hlavní severní fasádě vyniká při nároží pravouhlý arkýř. Na jihozápadě dominuje zimní zahrada a předstupující otevřená pergola s dřevěnou konstrukcí. Ve východním průčelí vidíme verandu se vstupem do obývacího pokoje v přízemí. Podle E. Mühlsteina: „Veranda jest jednou z nejdůležitějších místností ve vile. Jest málem výlučně bydle pro den, místností pro snídani a jídelnou... Zde v osluněném prostoru si hraje děcko, žije rodina a jí.“³² Důležitou součástí stavby jsou četné balkóny a terasy s kovovým zábradlím s vertikálními pruty (**obr. 8**).

Vila je vnitřně řešená formou dvoutraktové dispozice. V suterénu byla umístěna garáž a další provozní prostory (sklady, kotelna, prádelna se sušárnou a byt domovníka). Ve zvýšeném přízemí se nachází reprezentativní prostory vily. V nejdůležitější místnosti, obývacím pokoji, se zachovala původní podlaha z kvalitních dubových parket a zabudovaná

³² Ernst MÜHLSTEIN, *Glas-Veranden Verandy ze skla*, Tchéco-Verre 4/1937, 1937, s. 62–64.

9) Centrum Romů a Sintů v Praze, vizualizace – exteriér. Foto: Adam Rujbr Architects.

skříň přes celou západní stěnu (jejíž součástí je vstup z obývacího pokoje do haly) a menší skříň na protější východní straně, obě s působivým policovým systémem. Z trojích původních dveří jsou bezesporu nejreprezentativnější dvoukřídlé prosklené do jídelny sestávající z obdélných leptaných skleněných výplní, které po obvodu přecházejí v čiré sklo. Navazuje jídelna, druhá majestátní místnost v přízemí. Její jižní stěna je zaoblená a odsazená, uzpůsobená pro hodnotnou zabudovanou prosklenou skříň přes celou stěnu do úrovně dveří, které jsou její součástí. Na jídelnu navazuje přípravná jídel a kuchyně. K původním prvkům můžeme ještě počítat parapety z mléčného nebo olivově zeleného skla.

V patře vily najdeme soukromé místnosti majitelů: dva pokoje, ložnice, budoár, šatny a sociální zařízení (dvě WC a bývalou lázeň). Z doby výstavby se dochovaly původní parkety, vestavěné skříně s policemi a parapety pod okny. V celé budově najdeme dochovaná původní okna, místy s původními žaluziemi, a z velké části i dveře, i když bez originálního kování. Z chodby v patře vede schodiště na půdu. Dobře zachovaný krov je vaznicové soustavy se dvěma úrovněmi stojatých stolic.

I přes nepříznivé válečné a poválečné osudy majitelů i vily samotné se budova překvapivě dochovala z podstatné části v původním stavu. Význam vily podtrhuje i působivé okolí, ve kterém se nachází i několik památkově chráněných budov, zmiňme například funkcionalistickou vilu na Velvarské čp. 1951/3 postavenou podle projektu architekta Jaroslava Čermáka nebo naproti stojící Státní reformní reálné

gymnázium (Evropská čp. 330) vystavěné také ve stylu funkcionalismu podle projektu architekta Evžena Linharta.

Vzhledem k významu stavebníka, architektů, stavební firmy, kvalitě zpracování a téměř kompletnímu stavu dochování je možné vilu považovat za hodnotnou ukázkou moderní architektury konce 30. let 20. století. F. L. Perutz si vybral známou architektonickou dvojici E. Mühlstein a V. Fürth, která měla řadu klientů mezi německy mluvící pražskou střední třídou a nadto v dané lokalitě Dejvic a Bubenče postavila v meziválečné éře více než dvacítku pozoruhodných staveb. Perutz tak v podstatě pokračoval v tradici, kdy jeho rodina v minulosti často spolupracovala s respektovanými architekty nebo technickými inženýry při výstavbě továrních areálů, které byly nejen funkční, ale také esteticky působivé (Bruno Bauer či Carl Arnold Séquin-Bronner).

Muzeum romské kultury plánuje zřídit ve vile na Velvarské ulici své čtvrté pracoviště s názvem Centrum Romů a Sintů v Praze (CRSP).³³ Projekt rekonstrukce a adaptace vily připravila architektonická kancelář Adam Rujbr Architects (**obr. 9**). Podle projektu bude sloužit hlavní obytný prostor ke společenským setkáním a mj. zde bude umístěna knihovna významného romského politika, publicisty, aktivisty a zakladatele

³³ Hlavní pracoviště Muzea romské kultury vzniklo v roce 1991 v Brně, pobočka v areálu bývalého tzv. cikánského tábora v Hodoníně u Kunštátu byla pro veřejnost otevřena v roce 2019 a kulturní památka Lety u Písku je ve správě MRK od roku 2018 (v současnosti se zde připravuje vybudování Památníku holokaustu Romů a Sintů v Čechách).

10) Centrum Romů a Sintů v Praze, vizualizace – interiér. Foto: Adam Rujbr Architects.

Muzea romské kultury – Karla Holomka (**obr. 10**). V patře vily (původně soukromé pokoje majitelů) bude výstavními prostředky prezentována trvalá připomínka holokaustu Romů a Sintů (představení několika individuálních příběhů, které budou reflektovat různé životní trajektorie romské menšiny v období před a v průběhu II. světové války, např. osud tzv. černého partyzána Josefa Serinka). Půda bude adaptována na komorní výstavní prostor, kde mohou být reprízovány úspěšné výstavní počiny z brněnského ústředí (fotografie, výtvarné umění, umělecké řemeslo, textil atd.). Novým prvkem bude přístavba multifunkčního sálu se zasedací místností a kavárnou, kde se budou realizovat vzdělávací a doprovodné programy pro veřejnost (**obr. 11**).

Projekt CRSP je realizován v období 2020–2024 a hrazen převážně z prostředků Norských fondů 2014–2021. Centrum bude prezentovat nejen historii Romů a Sintů s důrazem na jejich genocidu v době II. světové války, ale bude se věnovat i aktuálním společenským tématům, např. genderová problematika, ekologie a udržitelný rozvoj atd.³⁴ Vila na Velvarské jako sídlo CRSP bude tedy fungovat jako prostor pro výstavní, komunitní a edukační aktivity.

³⁴ Blíže Centrum Romů a Sintů v Praze, Muzeum romské kultury [online]. Brno: MRK, 2023 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://www.rommuz.cz/cs/praha/>.

11) Centrum Romů a Sintů v Praze, vizualizace – multifunkční sál. Foto: Adam Rujbr Architects.